

POSTMODERNİZM VE HAKİKAT-SONRASI SİYASET

Hikmet Eren Tekkökoğlu¹
ORCID: 0000-0002-4942-9444

Öz

Kimi araştırmacılar tarafından postmodern olarak tanımlanan günümüzde, üst anlatıların geçerliliğini halen koruyor olması mümkündür. Postmodern dönemde üst anlatıları ararken, hakikat ve hakikat-sonrası kavramlarının irdelenmesi faydalı bir başlangıç noktası olabilir. Öyle ki postmodern göreliliğe dayalı hakikat-sonrası kavramının bugün ne anlama geldiği ve siyasi ve toplumsal etkileri henüz tam bir netlik oluşturmamaktadır. Bu çalışma, postmodern dönemi ve yeni medya çağını ele alarak hakikat sonrası siyasetin teorik çerçevesini ve toplumsal etkilerini tartışmaktadır. Çalışmada öncelikli olarak Anthony Giddens, Jacques Ellul, Jean-François Lyotard, Michel Foucault, Zygmunt Bauman gibi düşünürlerin görüşlerinden faydalanılmaktadır. Modernizmin eleştirisini yapanlarla postmodern özgürlükleri savunuların bakış açılarını birleştiren bir perspektif sunulmaktadır. Bu şekilde, postmodern bir kavram olan hakikat-sonrası siyasetin ne olduğu ve toplumsal etkilerinin daha iyi anlaşılması istenmektedir. Hakikat-sonrası kavramının incelenmesi ve siyasetle ilişkilendirilerek bir çerçeve oluşturulması amaçlanmaktadır. Üç ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, postmodern görelilik kavramı ele alınmaktadır. İkinci bölümde, postmodern dönemde hakikat ve gerçeklik kavramlarının anlamları araştırılmaktadır. İlk iki bölümde sunulan temele binaen hakikat-sonrası siyaset kavramına son bölümde yer verilmektedir. Literatür taramasına dayalı teorik bir incelemeyi içermekte olan bu çalışmanın, hakikat-sonrası siyasetin etkilerini ölçümleyecek ve analiz edecek gelecek çalışmalara kavramsal zemin oluşturması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Postmodernizm, postmodern görelilik, hakikat-sonrası, siyaset, hakikat-sonrası siyaset*

Atf için: Tekkökoğlu, H.E. (2023). Postmodernizm ve Hakikat-Sonrası Siyaset. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 34, ss. 452-465.

1 Doktora Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
E-mail: hetekkokoglu@hotmail.com

Post-Modernism and Post-Truth Politics

Abstract

In the present day often characterized as postmodern by certain researchers, it is possible that grand narratives still maintain their validity. In the search for grand narratives in the postmodern era, examining the concepts of truth and post-truth can be a useful starting point. This is because the meaning of the post-truth concept based on postmodern relativity and its political and social implications are not yet entirely clear today. Therefore, this study discusses the theoretical framework and social impacts of post-truth politics by addressing the postmodern era and the age of new media. The study primarily draws on the views of thinkers such as Anthony Giddens, Jacques Ellul, Jean-François Lyotard, Michel Foucault, Zygmunt Bauman. It presents a perspective that combines the critiques of modernism with the advocacy of postmodern freedoms. In this way, the study aims to better understand what post-truth politics, a postmodern concept, is and its societal impacts. It is intended to examine the post-truth concept and to frame it in relation to politics. The study, consisting of three main sections, addresses postmodern relativity in the first section. The second section explores the meanings of truth and reality in the postmodern era. Based on the foundation presented in the first two sections, the concept of post-truth politics is discussed at the final section. This study, which includes a theoretical examination based on a literature review, is expected to provide a conceptual foundation for future research that will measure and analyze the impacts of post-truth politics.

Keywords: *Postmodernism, postmodern relativity, post-truth, politics, post-truth politics*

GİRİŞ

Her yıl büyük ilgi çeken bir kelime veya ifadeyi yılın kelimesi/ifadesi olarak açıklayan Oxford Dictionaries, 2016 yılında yılın kelimesi olarak hakikat-sonrası (post-truth) kelimesini seçmiştir (Oxford University Press, 2016). Sözlükte yer alan tanımına göre hakikat-sonrası, "...nesnel gerçeklerin politik tartışmayı veya halkın görüşünü şekillendirmede daha az etkili olduğu koşulları ifade" etmektedir (www.oed.com). Bireysel inanışların nesnel gerçekliğin önüne geçtiğini ifade eden bu tanımda, duygu ve mantık karşıtlığı vurgulanmaktadır. Duygunun etkisi altına almaya çalıştığı mantık ile arasındaki bu kuşatıcı ilişki şimdilerde 'hakikat-sonrası' kavramıyla genişleyen bir bağlamda ele alınmaktadır (Enroth, 2023; 182-183). Hakikat-sonrası kavramı dayanağını, hakikat kavramını ve modern düşünce biçimini irdeleyen ve eleştiren postmodernizmden almaktadır.

Postmodernizm terimi tarihte ilk kez Arnold Joseph Toynbee tarafından kullanılmıştır. Terimi ortaya çıkartan kişi Toynbee olsa da, terimin sosyolojik bir kavram haline gelmesini sağlayan kişi Jean-François Lyotard olmuştur. 1979 tarihli "Postmodern Durum" adlı kitabında Lyotard, ileri kapitalist toplumların 1960'lardan itibaren postmodern bir dünyada yaşadıklarını belirtirken, araştırmacılara yeni ve farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Postmodernizmin sadece yeni bir yaratıcı düşünce tarzı olmadığını, aynı zamanda genel bir toplumsal durum olduğunu vurgulamaktadır. Geçmiş iki yüzyıl boyunca bilimsel ve sosyal faaliyetlerin meşrulaştırdığı 'iki büyük mit' ya da 'üst anlatılar' inanç sistemlerinin artık geniş çapta geçerli olmadıklarını öne sürerken Lyotard, düşüncelerini postmodernizm ile bağdaştırmaktadır (Gordon, 2005, s. 592-593).

Postmodernizm bireyin, modern dönemdeki öğretilere karşı bir düşünce pratiği geliştirmesini amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında hakikat-sonrası kavramı modern sonrası (postmodern) dönemin ruhuna uygun gelmektedir. Hakikat-sonrası ile ifade edilen bireyin düşünme biçiminde postmodern yönde bir değişikliktir. Postmodernizm ile desteklenen her bireyin kendi öznel gerçekliğini oluşturmasıyla, hakikat-sonrası ile ifade edilen de evrensel kabuller ve hakikat algısının reddi ve tüm bireylerin gerçeklik algısının eşit derecede değer görmesidir. Gerçeklik algısı hususundaki dönüşümlere destek olmasıyla hakikat-sonrası siyasetin topluma ne yönde etkileri olacağı, konuyu tartışmalı bir hale getirmektedir. Postmodernizmin eleştirmekte olduğu modern dönemin toplumsal disiplin ve kontrolü, hakikat-sonrasında farklı çehrelerde de olsa devam etmektedir. Hakikat-sonrası farklı olarak,

içinde bulunulan 'demokrasi ve yeni medya çağında' toplumsal disiplin ve kontrolü sağlamak için sıkça başvurulan 'kitle manipülasyonunu' siyasi olarak meşrulaştıran bir dönemi ifade etmektedir.

Mevcut dönem kimi araştırmacılarca postmodern olarak tanımlanıyor olsa da nihayetinde, üst anlatıların geçerliliğini gerçekten yitirip yitirmediği ya da siyasete ve topluma ne gibi etkileri olduğu soruları anlamlarını henüz yitirmiş değildir. Postmodern göreliliğe dayanan hakikat-sonrası kavramının günümüzde ne ifade ettiği ve etkileri tartışmalıdır. Bu çalışmada oluşturulan bağlamın ışığında, postmodern dönem ve yeni medya çağında hakikat sonrası siyasetin ne olduğu ve teorik bir açıdan toplumsal etkileri araştırılmaktadır.

Bu çalışma postmodern olarak tanımlanan mevcut dönemi araştırmaktadır. Çalışmanın konusu, postmodern koşulların bir sonucu olduğu düşünülen hakikat-sonrası kavramı ve bu koşullardan etkilendiği düşünülen siyasettir. Çalışmanın amacı, hakikat-sonrası kavramının araştırılması ve hakikat-sonrası siyasete bir çerçeve çizilmesidir. Ancak postmodernizmin ne zaman başladığı ya da sınırları halen tartışma konusuyken, bu belirsizlikler bu çalışmanın kapsamı için de sınırlayıcıdır. Diğer yandan, bilgi, hakikat, gerçeklik, iktidar, toplum gibi kavramlar hakkında çatışan görüşler sunan oldukça fazla çalışma mevcuttur. Bu çalışmanın bağlamı oluşturulurken ağırlıklı olarak, Anthony Giddens, Jacques Ellul, Jean-François Lyotard, Michel Foucault, Zygmunt Bauman'ın düşüncelerinden faydalanılmıştır. Modernliğin eleştirisini yapan araştırmacılar bir yanda, postmodern özgürlükleri kucaklayan araştırmacılar diğer yanda, bu çalışma benzer ve karşıt görüşleri belirtilen sınırlar içinde harmanlayarak, ortaya farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Nihayetinde bu çalışma, literatür taramasına dayalı teorik bir çalışma olarak tamamlanmıştır. Literatürde yer alan birçok diğer çalışmada sunulan bilgi ve bakış açılarıyla bu çalışmanın kapsamının genişletilmesi mümkündür. Ayrıca farklı bir yöntem kullanılarak çalışma zenginleştirilebilir. Özellikle saha çalışmalarıyla hakikat-sonrası siyasetin toplumsal etkileri ölçümlenebilir. Çalışmanın bu haliyle ileriki bütün çalışma ihtimallerine güçlü bir zemin oluşturması beklenmektedir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde postmodern görelilik kavramı ele alınmaktadır. Hakikat ve gerçeklik kavramlarına ve hakikat-sonrası siyasete geçilmeden önce, sonraki bölümlere zemin oluşturulmaktadır. İkinci bölümde, hakikat ve gerçeklik kavramlarının postmodern dönemde ne anlama geldikleri araştırılmaktadır. Önceki bölümde oluşturulan zemin bu bölümde güçlendirilmektedir. Son bölümde hakikat-sonrası siyaset kavramı ve toplumsal etkileri ele alınarak çalışmanın bağlamı tamamlanmaktadır.

1. Postmodern Görelilik

Postmodernizm yirminci yüzyılın ortalarından itibaren sanat, felsefe ve sosyal bilimler başta olmak üzere yaşamın her alanındaki etkileriyle insan hayatındaki yerini sağlamlaştıran bir duruma sahiptir. Modern düşünce biçimlerine karşı eleştirel bir yaklaşım sergiler. Gerçeklik, hakikat ve nesnellik kavramları postmodern düşünce ile sorgulanmaktadır. Postmodernizmin etkileri arasında özellikle öznel olan görelilik hususundaki postmodern vurguyu yakalamak önemlidir. Gerçeğin durumundaki değişiklikler ve etik değerlerin daha da esnek olması, postmodern çağın göreliliğinde saklıdır. Doğruluk kavramı ve neyin doğru olduğu postmodern çağda mite dönüşmektedir (Gordon, 2005, s. 592-593). Postmodern çağda hüküm süren postmodern göreliliğin ardında gerçeklerin ne gibi rolleri olabileceği düşünürler arasında çatışan görüşleri kapsayan bir tartışma konusudur.

Postmodern göreliliğin ayırt edici bir özelliği, belli anlamların ve mutlak doğruların eksikliğiyle ilgili olmasıdır. Postmodernizmin önde gelen düşünürlerinden olan Lyotard'a göre, yaşanan dünya artık eylemlerin değeri ve önermelerin doğruluğu konusunda bir garanti olmayan, yalnızca dil oyunlarının gözlemlendiği ve kültürel alanda kısıtlamaların olmadığı bir dünyadır. Gerçekler, belirli bir bağlama ve kişisel deneyim ve inançlardan etkilenen bireysel değerlendirmelere bağlı olarak oluşturulan yorumdan önce mevcut değildir. Hiçbir kesin doğruluk veya nesnel gerçeklik yoktur ve her yorum sadece kendi bağlamında geçerlidir. Artık sadece ahlaki normlar değil, doğru ve yanlış olarak kabul edilenler de bağlama bağlıdır. Bu nedenle farklı yorumlar ve anlamlar, farklı gerçekler türemektedir (Sarup, 2019, s. 212-214).

Postmodern düşünceye göre mutlak gerçekler olmadığı gibi, sadece hesaplanabilir kesinlikler vardır. Gerçeklik ontolojisi konusundaki görüşleri ile postmodernite, moderniteden farklılaşmaktadır. Gerçekliğin öznel söylem ve yorumlama yoluyla kurgulanmakta olduğu düşüncesi, gerçeklerin keşfedilmek için önceden var olduğuna dair inancın yerini almaktadır. Postmodernitede farklı yorum ve çelişen değerlerin zenginliği desteklenirken, değerler, bilgi ve gerçekler, gerçekliğin kurgulanmasına ve kurgulanan gerçeklikle oluşturulan hakikat algısına (kurgulanmış gerçekler ile kurgulanan gerçekliğe) bağlanmaktadır (Ellul, 2012, s. 322-326).

2. Postmodern Dönemde Hakikat ve Gerçeklik

Nesnellik yerine öznelarasılığın kabul eden postmodern düşünce, modern düşünce biçimlerini sorgulamaktadır. Postmodern düşünce akımına göre, gerçeklik ve bilgi her zaman söylem ve temsile dayanır. Gerçeklik objektif bir varlık olarak var olamaz. Gerçeklik ancak, insanların deneyimleri, inançları ve kültürel arka planları gibi öznel arası faktörler ile tanımlanabilir ve anlaşılabılır. Postmodern düşünürler gerçeğin, dünya temsillerimizin bir özelliği olduğunu ve bizim tarafımızdan inşa edildiğini savunurlar (O'Shea, 2011, s. 1-3).

Gerçeğin bu şekilde öne sürülen belirsiz ve bağlamlardan etkilenen doğası, çeşitli yorum ve değerlendirmelere açıktır. Postmodern düşünceye göre, her birey veya toplum gerçeği kendi perspektifinden anlamlandırır. Bu şekilde, toplumsal farklılıklar ve çatışan bakış açıları ortaya çıkar. Bu durum, gerçekleri tek bir sabit ve evrensel biçimde algılamının mümkün olmadığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla da gerçeklik, doğruluk veya yanlışlık üzerine yapılandırılan bir unsur değildir. Gerçeklik, belirli bir bağlamın geleneklerine, bireysel deneyimlere ve inançlara dayanan bireysel değerlendirmelerle ilişkilidir. Farklı kültürler, toplumlar ve bireyler, gerçeğin kendi sosyokültürel arka planlarına göre yorumlar (Güray, 2017, s. 396-399). Gerçeğin sürekli bir şekilde yeniden yorumlanmaya tabi olması, insanların dünyayı algılama ve anlamlandırma şekillerini biçimlendirmektedir.

Postmodern düşüncenin bu yaklaşımı, bilgiyi sadece bir doğruluk ya da yanlışlık meselesi olarak değil, gerçeğin anlamlandırma ve gerçeklikle başa çıkmak için eylem alışkanlıkları edinme süreci olarak ele almaktadır. Böylece, bilgi bir araçtır ve gerçeklikle etkileşime girerek toplumun ve bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir. İnançlar, değerler ve normlar, bireylerin dünya görüşlerini ve eylemlerini şekillendiren bilginin önemli unsurlarıdır. Postmodern düşünce, gerçeğin nesnel bir gerçeklikten ziyade farklı bakış açıları ve yorumlarla dolu olduğunu vurgular, insanların bilgi ve anlamlarla dolu karmaşık bir dünyayla etkileşimini temsil eder (Narlı, 2009, s. 125-126).

Bilgi ve anlamlarla dolu karışık bir dünyaya bakarken Foucault (2019), bilginin iktidar ilişkilerinden etkilendiğini savunmaktadır (s. 13-14, 39-40). Bu düşünce çizgisindeki düşünürler göre postmodernizm büyük ölçüde, seçkinler tarafından kontrol edilen ve bu nedenle çoğunlukla seçkinlerin çıkarlarını ve değerlerini yansıtan modernitenin baskın söylemlerine karşı bir tepkidir. Bu düşünce çizgisi, bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyi anlamak ve toplumsal yapıyı sorgulamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır (Lyotard,

1997, s. 93-104). Bu eleştirel çizgiden postmodernizm, bilgi ve hakikatin sürekli olarak tartışıldığı ve dönüştüğü bir dünya görüşü vermektedir. Eleştirel yaklaşımı destekleyen çalışmalarında Foucault, modernizm tarihinin izini sürerken iktidar ile bilgi arasındaki bağı analiz etmektedir. Mutlak bir hakikat olmadığı için iktidarın bilgiyi ve kabul edilen hakikatleri şekillendirdiği sonucuna varmaktadır. Bu bakış açısına göre, sosyal inşacılığın ilkelerini izleyen hakikatin kendisi aslında bir inşadır. Hakikat aslında toplumun sosyal yapısında var edilen ve iktidar ilişkileriyle şekillendirilen bir kurgudur. Foucault'ya göre hakikat nesnel veya sabit değildir, aksine toplumsal ilişkilere ve iktidar dinamiklerine göre dönüşebilmektedir. Bu noktada Foucault, bilginin iktidarla iç içe olduğunu ve iktidarın bilgiyi kontrol ederek toplumsal düzeni ve hakikat algısını şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Evrensel hakikatleri reddetmektedir. Bunların aslında birer kültürel hegemonya olduğunu öne sürmektedir. Her toplumda belirli bir grup veya sınıfın değerleri ve inançları diğerlerini dışlamakta ve egemen bir hakikat olarak kabul edilmektedir (Foucault, 2019, s. 108-117).

Herhangi bir anda neyin gerçek olarak algılanıp doğru kabul edildiğinin belirlenmesinde rol sahibi olan iktidardır. Gerçekler, söylemin, güç ilişkilerinin ve bağlamın sonucudur. Foucault hakikati, birbiriyle yarışan söylem sistemleri arasındaki bir mücadele olarak görür ve doğru olan, nihai olarak hangi sistemin doğru olduğu değil, hangi sistemin baskın olduğu tarafından belirlenir (Foucault, 2019, s. 42-49). Bu aynı zamanda değerlerden bağımsız bilimsel dil diye bir şeyin olmadığı anlamına da gelmektedir. Gerçekler her zaman fikirler ve kurgulanan gerçeklik arasındaki bir tür anlaşmadan doğmaktadır (James, 1959, s. 248-249; 2021, s. 90-92).

Modern toplumlarda istikrar, Lyotard'ın 'büyük anlatılar' dediği şeyler aracılığıyla sağlanmaktadır. Postmodernizm ise büyük anlatılara bir tepkidir. Postmodernite durumsal, olumsal ve geçici dünya anlayışları sunar çünkü bilginin mutlak gerçeklere götürmediğini savunur. Bilgiyi pragmatizmle ilişkilendirir, ilişkisel ve işlevsel olarak gözetir (Lyotard, 1984, s. 53-67). Sonuç olarak da postmodern yaşam, akışkan durumlara tabidir ve kolektif davranış biçimlerinden etkilenen bir yapıdadır. Bilgi oluşumu ve gerçeklik kurgusu hakkındaki tartışmalar, hakikat sonrası yaşamın işleyişine ışık tutmaktadır. Bilgi oluşumu ve bilgi akışlarının kontrolü, toplumsal değişimleri anlamının anahtarı niteliğinde unsurlardır (Lyotard, 1984, s. 14-17). Hakikat-sonrası kavramını siyaset ve toplum açısından ele almak, bu çalışmanın sunmakta olduğu bağlamı tamamlamaktadır. Bu nedenle sonraki bölümde hakikat-sonrası siyaset kavramına yer verilmektedir.

3. Hakikat-sonrası Siyaset

Modernite ile postmodernite arasında bir ayırım mı yoksa süreklilik mi olduğu üzerine tartışmalar uzun süredir devam etmektedir. Bauman'ın (2018) 'akışkan hayat' kavramı ile kastetmekte olduğu, modern dünyanın esnek toplumsallığının postmodern köprüsüdür. Sürekli bir değişime tabi olan modern hayat şartları, kalıcılık sağlayacak köklerini henüz salamadan yeniden değişmektedir. Kimlikten kültüre, bireysellikten toplumsala ve iktidara kadar her şey, devamlı bir değişime tabidir. Bir zamanların katı olan yaşam şartları artık sıvıdır ve akışkandır. Modernliğin akışkanlığı içinde hayatın kendisi akışkanlaşmıştır.

Modernitenin pek çok unsuru mevcut toplumlarda varlığını sürdürmektedir. Ancak Batı toplumlarında, kültür, ekonomi ve siyaset de dahil olmak üzere, hayatın farklı yönlerinde artan bir görelilikle sonuçlanan bir değişim yaşanmaktadır. Elbette göreliliğin kabul edilmesi gereken farklı dereceleri olsa da bazı durumlarda bütüncül olarak tartışılması da mümkündür. Ancak her halükarda, çağdaş batı toplumlarında, neyin bilgi ve inanç, neyin doğru ve yanlış olduğunun sınırlarının bulanıklaştığı durumlar bulmak çok daha muhtemel bir hale gelmiştir (Giddens, 1994, s. 75-85). Görelilik sadece etik ve ahlaki değil, aynı zamanda bütünüyle hakikat kavramını ve hatta bazı durumlarda bizzat bilimi ve bilimsel bulguları dahi kapsamaktadır (Ellul, 2012, s. 197-218; Foucault, 2019, s. 118-150).

Görülmektedir ki, önceki dönemler ile içinde bulunulan postmodern çağ arasındaki bir fark, sabitlikleri temsil eden katı zamandan belirsizlikler sunan akışkan zamanlara geçilmiş olmasıdır. Artık üst anlatılar yerine, parçalanma ve çeşitlilikle sonuçlanan pragmatizm üzerinde durulmaktadır. Önyargılı hale gelen bilgiyi içeren hakikat ve gerçeklik hakkındaki söylemlerin taraflılığı tartışılmaktadır. Keşifle açığa çıkartılan bilgi yerine, inşa edilen gerçekliğin üzerine kurgulanan hakikat algısı yönlendirici unsur olarak görülmektedir.

Bu geçiş belki de en çok siyasi açıdan değişimlere neden olmaktadır. Doğru ve yanlış ile gerçek ve sahte arasındaki ikilemlerden daha fazlası, esasen yorumların göreliliği olarak çeşitlenmiş olmasına dayanmaktadır. Gerçeğin kendisi yorumlanır hale gelmişken, görünen gerçekliğin ardında bir kurgudan öteye geçilmesi mümkün olmamaktadır. Tıpkı etik ve ahlakın da kişisel görüşe göre, göreliliği gibi, gerçeklik de göreliliği olarak açığa çıkmaktadır. Bu noktada öznelcilik, bireycilik ve farklılık üzerine vurgular yapılması mümkündür. Bu nedenle göreliliğin somut bir sonucu, bireycilik ve öz-merkeziyettir. Yani, her bir kişinin gerçekleri anlayışının diğerlerinin görüşlerinden daha geçerli

olduğu algısı baskın gelmektedir. Bununla birlikte bu tutum, çağdaş toplumlar ve siyaset için risksiz değildir. Daha fazla kutuplaşma ve dışlanma, bunun en belirgin olan etkilerinden sadece bazılarıdır (Salgado, 2018, s. 323).

Artan bireycilik düzeylerinin batı toplumlarında ve siyasetlerinde sürdürebilir olup olmadığı diğer yandan önemli bir husustur. Bireycilik bir yandan özgürlüğü temsil eder çünkü aynı zamanda sosyal kontrolden bir kurtuluştur (Putnam, 2000, s. 367-401). Diğer yandan bireycilik, günümüzde yeni medyaların ve özellikle sosyal medyanın daha da derinleştirdiği parçalanma riskini de ima etmektedir. Sosyal medyaların sunduğu bireysel yakınlık hissisinin ardında aslında aşinalığın, yani toplumsal bağların zayıflıyor olması söz konusudur (Bauman ve Tim, 2019, s. 74-75). İnsanlar sosyal medya ile yalnızca kendi yansımalarını görmektedirler çünkü sosyal medyada farklılıklar değil, benzerlikler kucaklanmaktadır. Aynı şeylere inanan insanlar çatışmadan kolayca uzak kalabilmektedir (Can, 2021, s. 428). Sosyal medya katılımcılarını gerçek diyalogdan uzaklaştırmaktadır (Habermas, 2023, s. 24-27, 36-39).

İnsanların uzaklaştığı ve bireyciliğin yaygın hale geldiği bir dönemde aidiyet duygusundan yoksunluk, insanları çeşitli yaklaşımların sömürüsüne bırakabilir. Bu durum, yirminci yüzyılda görülen totalitarizme halkların destek olması, o dönemki bireyciliğin ilerleyişine de bağlanarak örneklenebilir. Robert Nisbet'in çalışmalarında toplumsal yardımlaşma ve dayanışma duygusunun yokluğunda bireyciliğin kitle hareketleri ve milliyetçilikle özdeşleşmeye neden olduğu ortaya çıkmaktadır (Nisbet, 1965, s. 61, 189-211). Günümüzde de bireyciliğin ve de göreliliğin neden olduğu bir belirsizlik duygusu oluşmaktadır. Postmodern toplumda güvenlik yerini sürekli bir belirsizlik duygusuna ve belirli yabancı kategorilerinin toplumdaki dışlanmasına yol açan bir özgürlük anlayışına bırakmaktadır (Bauman, 2005, s. 91-105; 2011, s. 282-289). Neticede totaliter geçmişe benzer şekilde insanlar günümüzde de siyasi sömürüye açık hale gelebilmektedir.

Postmodernizmin belirsizlik ve görelilik üzerine olan odağı bu noktada, siyasetteki çürüme ve yozlaşmanın bir işareti olarak eleştirilebilir. Ancak farklı bakış açıları da olacaktır. Postmodernizm bireysel özgürlükleri artırdığı için, insanların iktidar eylemlerini sorgulama şansını da artırdığı düşünülebilir. Diğer bir deyişle, bireysel özgürlükler artıyorsa postmodernite, daha fazla yurttaşın ülke idaresine katılması ve daha fazla siyasetin hesap verebilir olması anlamını da ifade edebilir.

Anlam ve yorumların çoğulluğu postmodernizmin temel unsurlarıdır. Postmodernitede, hem farklılıklar, hem de benzerlikler ve ayrıca zıtlıklar öne çıkarılır, yapı dönüştürülür ve bölümlere ayrılır, öncekinden daha geniş kapsamlı

ve çeşitli olan yeni bir yapı inşa edilir. Farklı yaşam biçimlerinin kabulünü ve özgürlüğünü vurgulayan kimlik politikası ve çeşitliliği destekleyen siyasi yaklaşım, doğrudan bireysel yaşama da yansımaktadır (Yıldız, 2007, s. 42-45, 64). Bu kapsamda postmodernizm, görelilik ve esasen çoğulculuğun göreliliğe yol açması gibi demokratik değerleri teşvik etmektedir (Möngü, 2013, s. 35). Bununla birlikte, her ne kadar çoğulluğun yaygınlığı ile olumlansa ve yeni yönetim modellerinin tasarlanması için esin kaynağı olabilse de, kimileri tarafından postmodernizm zorlayıcı bir çeşitlilik olarak da algılanabilmektedir. Özgürlük ve çoğulluğu teşvik eden yapı ve düzenin değişimindeki postmodern etkinin neticesinde, belirsizlikleri, meşruiyet eksikliklerini ve güvensizliği temsil eden siyasi yaklaşımlar ortaya çıkabilmektedir. Siyasetin denetiminden çıktığı noktada ise, toplum içerisinde kendini farklı gören etnik gruplar ve mikro milliyetçilikten bağımsızlık için mücadeleye kadar uzanan zorlayıcı durumların görülmesi mümkün olabilmektedir (Çağlar, 2008, s. 379-383).

Neticede, çeşitlilik, farklılık, görelilik ve egemen söylemlere karşı tepki gibi postmodernizmin önemli özellikleri, farklı popülizm biçimleriyle ilişkilendirilen olguları da içerebilecek niteliktedir. Bu olgular, toplum ve siyaset görüşünü öne süren ve birçok yönden postmodernizmin ana özelliklerine karşıt bir yaklaşımı savunan farklı popülizm formlarıyla da ilişkilendirilebilir. Bunlar popülist söylemin temel unsurlarına da yansiyabilir ve popülizmde karşılık bulabilir ki genellikle bunlar hakikat-sonrası siyasetle ilişkilendirilenlerdir (Salgado, 2018, s. 324).

Postmodernizmin temel ilkeleri nihayetinde, çağdaş Batı toplumlarında yaygın olan göreliliğe dair derin bir anlayış sunmaktadır. Bu bir yandan bazı popülist söylem biçimlerini açıklamak için katkı sağlarken öte yandan, giderek artan bir grup için neden gerçeklere dayalı kanıtların pek önemli olmadığı ve somut bilgilerin sıklıkla bir görüş meselesi olarak görüldüğü konusunu açıklamaya yardımcı olmaktadır (Arslan, 2015, s. 83-84).

Gerçeğin ne olduğu, yer aldığı bağlama bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Gerçeği kurgulamak için insanoğlunun elinde muazzam araçlar mevcuttur (Ellul, 2003, s. 380-391). Evrenselciliğe karşı postmodern bir sonuç olan göreliliği analize dahil etmek ve bu noktada bağlama, yeni medyaların kullanımı açısından yaklaşmak, hakikat sonrası siyasetin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Hakikat-sonrası siyaset, yeni medyaların etkisiyle bağlantılıdır, ancak bunların ötesine de geçmektedir. Bu aşamada yeni medyalar sadece büyük önem arz etmektedir çünkü geleneksel aracı yapıların katılımı olmaksızın, yeni medyalar ile bireylere doğrudan iletişim kanalları sağlanmaktadır (Kutlu ve Doğan, 2020, s. 85).

SONUÇ

Postmodernizm, postmodern görelilik ve hakikat-sonrası kavramlarının ne anlama geldikleri ve hakikat-sonrası siyasetin ne tür toplumsal etkilere sahip oldukları günümüzde yaygınca tartışılan hususlardır. Günümüz bazı araştırmacılar tarafından postmodern olarak tanımlanmaktadır ancak, üst anlatıların gerçekten geçerliliğini yitirip yitirmediği veya siyasete ve topluma olan etkileri hala anlamlılığını korumaktadır.

Hakikat-sonrası kavramı, postmodernizmin eleştirdiği bir temele dayanmaktadır. Bu temelde modern düşünce biçiminin ve hakikat kavramının eleştirisi bulunmaktadır. Hakikat-sonrasında, bireysel inançlar nesnel gerçekliğin önüne geçer ve bu bağlamda duygu ile mantık arasındaki çatışma öne çıkar. Hakikat-sonrası kavramı nihayetinde, bir yandan postmodern özgürlük anlayışını kucaklamaktadır. Diğer yandan, modern ve modern öncesi geçmişlere benzerlik gösteren bir şekilde, duygunun mantığı etkisi altına almak için nasıl çalıştığını gösteren bir bağlamı teşkil etmektedir.

Postmodern görelilik, belirli anlam ve mutlak doğruların eksikliğiyle ilgilidir. Dünya artık eylemlerin değeri ve önermelerin doğruluğu hakkında kesin güvenceler vermeyen bir yerdir. Gerçekler, belirli bir bağlama ve kişisel deneyimlere ve inançlara dayalı bireysel değerlendirmelere bağlı olarak kurgulanır. Kesin bir doğru veya nesnel gerçeklik mevcut olmadığı gibi, her yorum yalnızca kendi bağlamında geçerlilik kazanmaktadır. Ahlaki normlar dahil, doğru ve yanlışın tanımlanması ve anlam kazanması kurgunun bağlamına bağlıdır. Farklı yorumlar ve anlamlar, farklı gerçeklerin kurgulanmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere postmodernizm, bilgi ve hakikatin sürekli olarak sorgulandığı ve değiştiği bir dünya görüşünü tanımlamaktadır. İktidar ile bilgi arasındaki ilişki incelendiğinde, gerçeklerin ardında mutlak bir hakikatin varlığının olmaması, iktidarın bilgiyi ve kabul edilen hakikatleri şekillendirdiğini desteklemektedir. Bu perspektife göre, hakikat, toplumun sosyal yapılarında inşa edilen ve iktidar ilişkileri tarafından şekillendirilen bir olgudur. Hakikat, nesnel veya sabit değildir, aksine toplumsal ilişkilere ve iktidar dinamiklerine bağlı olarak değişebilir. Bu bağlamda, bilginin iktidarla iç içe olduğu görülmektedir. İktidarın bilgiyi kullanarak hakikat algısı oluşturduğu ve bu algıyı yönlendirerek toplumsal kontrol sağladığı söylenebilir. Bu noktada evrensel hakikatleri reddetmek, bu durumun aslında kültürel bir hegemonya oluşturmanın aracı olduğunu iddia etmek anlamına gelecektir. Bu durum, kimi toplumlarda belirli bir grup veya

sınıfa ait değer ve inançların egemen bir hakikat olarak kabul edilmesiyle örneklenmektedir. Neyin gerçek olarak algılandığı ve doğru kabul edildiğinin belirlenmesinde iktidar etkili bir rol oynarken gerçekler, dilin, güç ilişkilerinin ve bağlamın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu nedenle hakikat sonrası siyaset bağlamı postmodern görelilik ile ilişkilendirilmiştir.

Gerçeğin tanımı, bulunduğu bağlama bağlı olarak değişkenlik gösterir. İnsanlar, gerçeği inşa etmek için çok sayıda araç ve kaynağa sahiptirler. Evrenselcilik karşısında postmodernizmin bir zaferi olan göreliliği incelerken, bireylere doğrudan iletişim kanalları sağlayan yeni medyaların bağlamı desteklediği görülmektedir. Hakikat-sonrası siyasetin meşruluk kazanmasında yeni medyaların kullanımı dikkat çekmektedir.

Bilimin etkisiz kalabildiği bir saha olan sosyal medya, gerçeklerin gizlenmesinde önemli bir rol oynayarak hakikatin belirsizleşmesine katkı sağlamaktadır. Son yılların en tartışmalı hakikat-sonrası siyaset örneklerinden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri 2016 yılı başkanlık seçimleridir. Yapay zeka kullanılarak elde edilen ve işlenen veriler bireylerin davranışlarını etkilemek için Donald Trump'ın seçim kampanyasında kullanılmıştır. Dijital çalışmalar bir yandan Trump'ın olumlu görünürlüğüne desteklerken, diğer yandan rakip aday Hillary Clinton'a yönelik yalan haberlerin yayılmasını sağlamıştır (Kurnaz, 2022, s. 9-15). Sosyal medya platformlarının gerçekleri gölgeleme ve kutuplaştırıcı retoriği teşvik etme potansiyeli, hakikat-sonrası siyasetin en önemli desteklerinden bir tanesi olarak kullanılmaktadır.

İnsanların toplum içindeyken bilgi sahibi olmadıkları konularda düşüncelerini beyan etmekten kaçınmaları mümkündür. Yeni medyalar çağında ise özellikle sosyal medya platformları vesilesiyle bu ihtimal tersine dönebilmektedir. Bilgili ya da bilgisiz tüm kullanıcıların anonim ya da gerçek hesaplar aracılığıyla paylaşımlar yapabilmesi mümkündür.

Hakikat-sonrası siyaset, gerçeklik algısının şekillenmesinde, bilginin kaynağını ve doğruluğunu manipüle ederek zaman içinde hakikatin değerini azaltma eğilimindedir. Böylece özne, kuşku duyduğu olaylara dönük düşüncesini yapılandırırken, duygulara odaklanan kitlesel yönlendirmeye açık konuma gelmektedir. Bu sayede bireyler, şüphe duydukları olaylara yönelik düşünce yapısını oluştururken daha çok, duygusal etkilere maruz bırakan kitlesel yönlendirmeye açık hale gelmektedir.

Hakikat-sonrası siyaset bireylerin gerçeklik algısını kurgularken, bilginin kaynağını ve doğruluğunu manipüle edebilmekte, zaman içerisinde

hakikatin değersizleşmesini sağlamaktadır. Bu durumun toplumsal hakikat ihtiyacını azaltması söz konusudur. Tersten bir bakış açısından, toplumda azalan hakikat ihtiyacının hakikat-sonrası dönemin etkilerini artırdığı da söylenebilir.

Hakikat-sonrası siyasette, yalanların açığa çıkmasının toplumda yeterli bir tepki uyandırmayacağına inanılması, manipülasyona dayalı siyasi eylemler ve faaliyetler sürdürülmesinde etkindir. Gerçeklik önemini kaybederken, siyasette yeni bir ahlak anlayışı ve bu çerçevede alternatif bir etik yaklaşım gelişmektedir. Bu alternatif yaklaşımın siyasette yaygınlaşıyor olması, siyasi yozlaşmanın ve toplumsal sömürünün artacağı bir dünyanın habercisi gibi görünmektedir.

Vurguladıkları belirsizlik ve görelilik itibarıyla, siyasi ve toplumsal yozlaşma ve bozulmanın bir yansıması olarak eleştirilirken, postmodernizmin bireysel özgürlükleri artırma eğilimi de gözetilmelidir. Bireysel özgürlükleri destekleyen postmodernizm, daha fazla yurttaşın devlet yönetimine katılması ve daha fazla siyasetçinin hesap verebilir hale gelmesi anlamlarını da taşımaktadır. Ancak kimi akımların eyleme geçiş sürecinde ilkelerden uzaklaşmaya meylettikleri de unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, F. (2015). Postmodernizm; hâlâ! ve daima?. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 75-90.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik*. (A. Türker, Çeviri) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Akışkan hayat*. (A. E. Pilgir, Çeviri) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.; Tim, M. (2019). *Sosyolojik düşünmek*. (A. E. Pilgir, Çeviri) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Can, Y. (2021). Postmodern bir ifşa alanı olarak sosyal medya. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 419-430.
- Çağlar, O. N. (2008). Postmodern anlayışta siyaset ve kimlik. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 369-386.
- Enroth, H. (2023). Crisis of authority: The truth of post-truth. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 36(2), 179-195.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji toplumu*. (M. Ceylan, Çeviri) İstanbul: Bakış Yayınları.
- Ellul, J. (2012). *Sözün düşüşü* (H. Arslan, Çeviri). İstanbul: Paradigma.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. (E. Kuşdil, Çeviri) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Güray, E. E. (2017). Cindy Sherman'ın fotoğraflarında gerçeklik algısı. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 395-412.
- Habermas, J. (2023). *Kamusallığın yeni bir yapısal dönüşümü ve müzakereci demokrasi*. (T. Bora, Çeviri) İstanbul: İletişim Yayınları.

- James, W. (1959). *Pragmatism: A new way for some old ways of thinking, together with for related essays selected from the meaning of truth*. New York: Longmans, Green.
- James, W. (2021). *Hakikatin anlamı pragmatizm'in devamı*. (C.C. Turan, Çeviri) İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Kurnaz, A. (2022). Dijital Siyasetin Yükselişi ve Yapay Zekâ. M. H. Korkusuz, E. Kutluk (Ed.), *Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Bağlamında Yapay Zeka Tartışmaları* içinde. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kutlu, A.; Doğan, E. (2020). Kesin bilgi, yayalım: Hakikat sonrası çağda yalan haberlere ilişkin Y kuşağının tutum ve davranışları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (34), 83-101.
- Möngü, B. (2013). Postmodernizm ve postmodern kimlik anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2).
- Narlı, M. (2009). Postmodern roman ve modern gerçekliğin yitimi. *Türkbilig/Türko-loji Araştırmaları Dergisi*, 10(18), 122-132.
- Nisbet, R. A. (1965). *Community and power (formerly The quest for community)*. New York: Oxford University Press.
- O'Shea, J. R. (2011). Objective truth and the practice relativity of justification in the pragmatic turn. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 3(III-2).
- Oxford University Press (2016). *Word of the year 2016*. Oxford Languages. Erişim: 5 Kasım 2023, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>
- Putnam, R. D. (2000), *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.
- Yıldız, T. (2007). *Postmodern oyun yazımında kurgulama teknikleri ve model oyunlarda yansımaları* (yüksek lisans tezi). YÖK tez merkezinden edinilmiştir (226323).